

4. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716с.

Джерело фактичного матеріалу:

Голота Любов. Епізодична пам'ять: Роман. – К.: Факт, 2007. – 288 с.

Анотація. У статті розглядаються функції мотиваційно зв'язаних слів у художньому дискурсі. Виділено інформативну та експресивну функції. Описано типи актуалізації мотиваційних відношень у тексті, а саме повну та неповну актуалізацію. Доведено, що використання мотиваційних блоків у комунікативній функції є прийомом, характерним для ідіостилу Любові Голоти.

Ключові слова: художній дискурс, мотиваційно зв'язані слова, функція.

Summary. The article presents the functions of motivative connected words in fiction. The informative and expressive functions are defined. The types of actuality of motivative relations in the text are described in the article. It's proved that the usage of motivative blocks in the communicative function is the method which is characteristic of Lyubov Holota's idiosyle.

Key words: artistic discourse, motivation connection of the words, function.

УДК 908(477)''19'':811.161.2

Савчук В.О.

МОВНИЙ АСПЕКТ ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧОГО РУХУ В УКРАЇНІ В 20-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

У сучасних умовах дуже важливо без урахування політичних колізій і емоційних нашарувань підходити до оцінки багатьох складових суспільної свідомості. До них відносяться і мовні проблеми, які були одним із пріоритетів історико-краєзнавчої діяльності наукових структур і громадських організацій України в 20-х роках ХХ ст. Потрібно відзначити, що історико-краєзнавчий рух вніс свою важливу частку в розробку як теоретичних, так і практичних проблем розвитку рідної мови. Їхні результати стали основою твердження про існування "золотого часу" краєзнавства цього періоду. С.О. Шмидт – академік РАН – затверджував, наприклад, що краєзнавство того часу було "одним з характерних явищ Радянської Росії" [4,11]. Такої ж думки дотримується й академік НАН України П.Т. Тронько, оцінюючи цей період краєзнавчого руху як "підйом краєзнавства" [1,39]. Про роль науково-краєзнавчої діяльності у вирішенні мовних проблем свідчить те, що в його організації брали участь такі видатні вчені-лінгвісти як А.Ю. Кримський, С.А. Єфремов, В.Н. Перетц і інші. Ці вчені фокусували увагу професіоналів і ентузіастів краєзнавчого руху на найважливіших проблемах вивчення розвитку рідної мови. На жаль, на цей факт ще мало звертають уваги як українська, так і російська історіографія.

У зв'язку з вищевикладеним метою даної публікації є розгляд різних форм популяризації рідної мови, вивчення її історії, традицій у краєзнавчому русі. Помітимо, що ця діяльність як відомих учених, так і ентузіастів розгорталася на тлі політики коренізації, яку проголосила існуюча влада як головний напрямок внутрішньої політики країни. В умовах України ця політика одержала назву "українізація". Головним завданням її було використання рідної мови у всіх сферах суспільного, політичного, економічного життя регіонів. Це, у свою чергу, ставило завдання практичної розробки мовних проблем, включаючи вдосконалювання граматики, створення лексикографічної продукції.

У першу чергу практичне вирішення мовних проблем стало завданням наукових кіл Всеукраїнської академії наук (ВУАН), при першому відділі якої функціонували такі комісії: комісія для створення словника живої української мови під керівництвом академіка А. Кримського, комісія для створення історичного словника української мови під керівництвом Е. Тимченка, комісія для створення історико-географічного словника української землі під керівництвом А. Грушевського, комісія з видання пам'яток новітнього українського письменства під керівництвом академіка С. Єфремова. Він же керував і комісією, яка відповідала за створення біографічного словника діячів України. Ці комісії створили цілу кореспондентську мережу на місцях, яка забезпечувала діяльність академічних структур фактологічним матеріалом.

Крім цих структур у системі ВУАН існували й науково-дослідні кафедри. Їх 1.10.1927 року було 88 [2,11]. У складі цих комісій безпосередньо лінгвістичними проблемами займалися 8 кафедр, примітно, що вони у своїй організації й діяльності дотримувались регіонального принципу. У Харкові працювало 3 кафедри, у Києві – 2, по одній – у Ніжині, Дніпропетровську, Кам'янці-Подільському. Навколо цих кафедр також зібрався численний актив поціновувачів української мови в регіонах. Наприкінці 1926 року в складі кафедр працював 161 дійсний член і 212 наукових співробітників [2,333]. Слід зазначити, що ці кафедри, крім вивчення широкого кола мовних проблем, займалися й підготовкою наукових кадрів вищої кваліфікації, які забезпечували високий рівень викладання у вищих навчальних закладах, сприяли популяризації української мови в суспільстві.

Третьою ланкою, найбільш численною, були наукові суспільства, які, згідно зі статутом, реєструвалися при ВУАН. Наукові суспільства фінансувалися безпосередньо з бюджету Народного комісаріату освіти (НКО) і Науковим комітетом, що займалися організацією наукових досліджень. Безпосередньо НКО фінансувалися 22 товариства. На їхнє утримання витрачалося в цілому 75 тисяч рублів, близько 2,5 тис. на кожне товариство. Інші товариства одержували фінансову й наукову підтримку з боку Наукового комітету. Їх було близько 60: практично у всіх регіонах України, де були вищі навчальні заклади й відповідні кадри.

Методичним центром організації лінгвістичних досліджень були академічні наукові товариства в Києві: Нестора Літописця, історико-літературне й Товариство досліджень української історії, письменства й мови в Ленінграді, очолюване академіком В.Н. Перетцем. Головним завданням цих товариств була популяризація наукових досягнень у сфері українознавства за допомогою видання праць. У першій половині 20-х років це завдання розв'язати не вдалося головним чином тому, що не було друкованого органу. Про наукові результати доповідалося в основному усно під час засідань. Тільки в 1924 р. відбулося 125 таких засідань. У другій половині 20-х рр. вдалося зробити 2 випуски праць Ленінградського товариства дослідження української історії, письменства й мови.

Активну діяльність вели регіональні наукові товариства, зокрема Харківське наукове товариство в 1927 році через секцію мови, яка нараховувала 112 членів (4.05.1926 р.), розробило кілька циклів тем. Головними з них були: “Походження мови, її функції в суспільстві”, “Місце української мови в родині мов”, “Новітні проблеми класифікації мов”, “Проблеми сучасної української літературної мови”, “Мова дитини” і ін. Вони давали уявлення про соціальну природу мови, про місце української мови в родині слов'янських мов, еволюції українського правопису й ін. [3, 98].

Останньою, наймасовішою ланкою, ланкою історико-краєзнавчого вивчення проблем були краєзнавчі організації, об'єднані навколо Українського комітету краєзнавства. Цей комітет був обраний на II Всеукраїнській краєзнавчій конференції в травні 1925 року й став однією з діючих інституцій, яка активно популяризувала рідну мову багатонаціональної України. Практично в кожному місті при навчальних закладах, школах виникли товариства, які вивчали історію, культуру, традиції свого народу. Цей великий фактологічний масив був благодатним ґрунтом для наукового узагальнення.

У результаті об'єднання наукових і суспільних форм у краєзнавчому русі в короткий термін удалося розв'язати безліч мовних проблем. Інститутом української наукової мови з секціями природознавства, технічною, мистецтвознавчою, сільськогосподарською й іншими при розробці української термінології під керівництвом відомого українознавця Е.Б. Курило в 1924 році вдалося випустити “Словник хімічної термінології”, під керівництвом академіка П.А. Тутковського “Словник геологічної термінології”. Комісія зі створення “Словника живої української мови” у другій половині 20-х рр. збрала більше 700 тис. карток. Комісія зі створення “Історичного словника української мови” за цей час збрала більш 200 тис. карток. Комісія з видання здобутків новітнього українського письменства здійснила академічні видання І.П. Котляревського в 3-х томах, Т. М. Шевченка в 10-ти томах, підготувала до видання добутку Гулака-Артемівського.

На жаль, ця робота на початку 30-х років була згорнута, що було обумовлено відмовою влади від політики українізації, у результаті чого більшість учених, краєзнавців піддалися політичним репресіям 30-х років.

Список використаних джерел

1. Тронько П. Історичне краєзнавство: крок у нове тисячоліття (Досвід. Проблеми. Перспективи) / Петро Тронько. – К., 2000.
2. Центральный государственный архив общественных объединений Украины (ЦГАООУ). – ф.166. – оп.5. – д.724а
3. ЦГАООУ, там же, оп.6. – д.610.

4. Шмидт С.О. Золотое десятилетие советского краеведения / С.О. Шмидт // Отечество. – М., 1990. – Вып.1.

Анотація. У статті аналізується внесок історико-краєзнавчого руху України у вирішенні мовних проблем процесу українізації 20-х років ХХ ст. Наголошується на тому, що завдяки участі у цій роботі провідних фахівців вона носила різновекторний характер, що дозволило вирішити низку проблем у розвитку української мови.

Ключові слова: краєзнавство, мова, українізація, наукові узагальнення, термінологія.

Summary. The contribution of the Ukrainian historical-ethnographical movement in solving linguistic problems of the process of “Ukrainization” of the 1920s is analyzed in the article. It is stressed that owing to the participation in this work of leading specialists it was versatile and was helpful in solving a number of problems in the development of the Ukrainian language.

Key words: regional ethnography, language, “Ukrainization”, scientific generalizations, terminology.

УДК: 821.161.2-1.09

САКОВЕЦЬ С.П.

ОРНІТОЛОГІЧНІ ОБРАЗИ В ПОЕЗІЇ В. СТУСА: МІФОЛОГІЧНЕ І ФОЛЬКЛОРНЕ НАПОВНЕННЯ ТА АВТОРСЬКА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

У кожного поета є власний набір образів, які переходять із поезії до поезії, набуваючи все нових смислових відтінків. Це індивідуальні авторські образи. У В. Стуса теж є такі образи-улюбленці, які стали невід’ємною ланкою у розвитку поетичної свідомості. Чимало з них доростають до рівня символів. Однак більшість таких образів-символів, наявних у творах поета, постала із життєвої філософії наших пращурів, з культурних надбань та уподобань українського народу, з його поглядів, вірувань, міфів, обрядів, звичаїв та з надбань світової культури, літератури, міфології.

На сьогодні існує чимало досліджень творчості В. Стуса (від невеликих за обсягом розвідок до дисертаційних робіт), значна частина яких присвячена аналізу образів-символів Стусової поезії. Найбільш “популярними” у плані дослідження стали символи дерев, вогню, сонця, неба, свічки, тіні, сну тощо (О. Рарицький, Г. Віват, А. Бондаренко, Ю. Бондаренко, У. Пелех та ін.). Хотілося б розглянути такий пласт Стусової міфопоетики, як образи птахів у ключі їх зв’язку із міфологією та фольклором. Образи птахів у поезії Василя Стуса майже не досліджені, хоча мають дуже цікаве смислове наповнення та міфологічні корені. Тому досліджуване питання наразі є особливо актуальним.

Метою статті є дослідити орнітологічний код поезії В. Стуса і встановити його міфологічне підґрунтя.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

- визначити міфологічну базу орнітологічних образів та їх трансформацію у фольклорі;
- встановити співвідношення індивідуально-авторського та міфологічно-фольклорного семантичних рівнів орнітологічного коду;
- простежити особливості авторського бачення міфологічних та фольклорних образів птахів;
- з’ясувати міфологічну мотивацію метафор, компонентами яких є образи птахів.

Дослідниця творчості В. Стуса Г. Кутнякова зауважила, що у поетичній свідомості українців простежуються одні й ті ж образи-символи (та їх варіанти). Вони сягають корінням у глибини національного світосприйняття. До якого б напрямку, методу, школи не належав той чи інший письменник, набір базисних образів у його поетичній палітрі має міфологічні корені, він зумовлений поетичним мисленням, заглибленим у народну міфологію [5].

Розглянемо це на прикладі образів тварин верхнього світу – птахів, - до яких звертається В. Стус. Орнітологічна система поета включає в себе образи ворона, гайворона, зозулі (зигзиці), чайки, лебедя (лебедині), голуба (голубині), журавля, лелеки, крука, пугача, ластівки, солов’я. Чимало з перерахованих птахів були священними для людини на ранньому етапі розвитку, виконуючи роль тотемів.